

ДІЛО

ВИХОДИТЬ ЩОДЕННО ПЕРЕДПОЛУДНЕМ

**РЕДАКЦІЯ
І АДМІНІСТРАЦІЯ:**
Львів, Ринок 10, II, пом.
Конто почт. шал. 143.322.
Адреса для телеграм:
„Діло“ Львів.
Гол. Редактор приймає
від 1—2 год. передпол.
Рукописи не звертаються.

ПЕРЕДПЛАТА:
Місячно в криву 4.20 зл.
ЗА ГРАНИЦЕЮ:
В Америці 1 дол., Франції,
Голландії, Бельгії 20 фр. фр.,
Італії 7.50 зл., Німеччині 7.50
зл., Швейцарії 5 шв. фр.,
Чехословаччині 30 ч. ч. Р.,
Румунії 120 лей, Болгарії 7.50
зл., Австрії 7.50 зл. Звіти
адреси 1 зл.

**В справі оголо-
шень звертатися
до Адміністрації.**
ЦІНА
Одного примірника
17 сот.

Мирна гра.

Стабілізація валюти, звернення уваги на економічне життя, торго-
вельні й політичні умови та мілі-
тарні конвенції між поодинокими
державами висловлюють тенденції
внутрішнього будівництва та захо-
ли біля забезпечення нових дер-
жавних організацій. Хоч тут і там
ще вибухають бомби, хоч час до
часу звальнюються спроби переворо-
тів, то все таки у більшості дер-
жав, і то великих держав у повно-
му розгарі кипить мирна праця.
Класичним прикладом усунення хо-
робривих настроїв і зявниш та по-
вороту до нормального життя є
Німеччина. Всею надругою сіл во-
на відбудовується матеріально і від-
роджується морально. Як фенікс з
попелища повстала Німеччина, що-
би знову стати в центрі європей-
ських проблем, щоби зосереджувати
на собі увагу і подив всього
світу. Та Німеччина не є ще в спро-
мові взяти в свої руки керму євро-
пейської політики. Вона все ще
примусжена зручно балансувати між
двома блоками світовими і двома
європейськими.

Англо-саська раса, виїшовши
побідницею зі світової війни, вдер-
жавши всі свої посідлості і здобув-
ши нові та нагромадиши вели-
чезні матеріальні засоби, змагає
утвердити своє панування над сві-
том. Проти англо-саського, амери-
кансько-бритійського блоку стоїть
євразійна радянська унія, що теж
претендує на опанування світа. В
щоденній мові називають одини
блок антибільшовицьким, а дру-
гий більшовицьким блоком. Бри-
тійські посідлості в Азії, Африці й
Австралії та американські інтереси
на Тихому Океані є загрожені зро-
стаючою могутністю СРСР. та ра-
дянсько-японським союзом. Пробу-
дження азійських народів, відмоло-
дження дуплавого Китаю, приспі-
шена організація жовтої раси під
проводом і крилами Москви, по-
глиблення національно-визвольного
руху в Індії, — все те не на руку
Вел. Британії. Влучення в склад
СРСР. Хіві й Бухари, захоплення
Монголії і Афганістану з одного
боку окружує британське цівсарство
Індії, а з другого наближує радян-
ські впливи до Жовтого й Араб-
ського моря. Одночасно впливи
океанської унії зростають в маго-
метанському світі, який виявляє на-
хили звільнитися від британської
супрематії та перервати звязок Ан-
глії з Індією. Америка затривожена
претензіями Японії до Тихого Оке-
ану, залуком каліфорнійського по-
бережя та „нахабністю“ жовтої раси.

В Європі все ще йде конкуренція
між Англією і Францією за впливи
і гегемонію на континенті. Скорі
випадку Німеччини перекилює
аеробару впливів в бік Англії, яка
хоче пошаткати німецьку державу
та зробити її своєю опорою на кон-
тиненті. Тому до Німеччини в остан-
ньому часі стає центром, біля яко-
го вертається майже всі європейські
справи. Підпомагаючи справу гаран-
тійного пакту і забезпечуючи Фран-
цію, Англія хоче звернути увагу Ні-
меччини на схід. Та тут на перепо-
мі стоїть Польща, яка не хоче в ні-
чому поступитися німецьким інте-
сам.

Кожний натяк на ревізію да-
хідних границь Польщі і знесення
данцизького коридора стрічають
польські політики посиними погро-
зами. Тут завдався новий затишний
конфлікт, правда мирного характе-
ру, який з трудом приходиться роз-
в'язувати англійській дипломатії. І
Німеччина і Польща є потрібна Ве-
ликій Британії в творенні антиболь-
шевицького блоку, в підготовлю-
ванні поємих валів і перших раїв
в майбутній збройній австоті двох
світових могутностей. Навіть важко
означити, котра з двох середньо-
європейських держав є важливіша
для створення осередку європей-
ського антирадянського фронту. Ні-
меччина є мілітарно обвезилена, але
має великий резервуар людей і ве-
ликі технічні засоби. За те Поль-
ща має велику армію і безпосеред-
не сусідство з СРСР. Англійська
дипломатія досить сильно заанга-
жувалася досі по німецькій стороні,
що витворило ворожю настроті су-
проти Англії в Польщі. Вони тим
більше поширилися і поглибилися,
коли нійорські часописи оголо-
сили текст меморандума Чемберле-
на з 20. лютого ц. р., що торка-
ється данцизького коридору і Гор.
Сілезії. Меморандум зазначував, що
побідні держави лякаються втрати
набуті війною території, а по-
біджені є невдоволені і за надмір-
них втрат. Таке становище погро-
жує новою війною в Європі. Тому
слід взяти на увагу німецькі ви-
моги відносно західних границь Поль-
щі. Та крик і негодування Польщі
вплинули на деяку зміну поглядів
в Англії. Треба було заспокоїти
Польщу. З тією метою з'явилася
нова німецька пропозиція, яка про-
мовчує справу данцизького кори-
дору і Гор. Сілезії, а висуває при-
єднання кволи Австрії до Німеч-
чини. Одночасно Чемберлен ско-
ристав з нагод, щоби зробити для
приємності полякам. Перша — це
відповідь на інтерпеляцію пос. Кен-

ворті у звязку з рієнським прове-
сом, друга — це заповіджені від-
повіді консервативних послів у
Польщі. На інтерпеляцію лейбурія-
ця Кенворті в справі суду над у-
країнськими послами в Рівному і
положенням українського народу
під Польщею відповів Чемберлен
дуже зпержливо і дуже по підій-
ськи. Молдав, України в минулому
мали оправдані претенсії, та їх не-
можливо було здійснити шляхом
інтервенції Ліги Націй. А тепер тим
більше не дається нічого досягнути
через Лігу Націй. Зрештою він є
перекоаний, що польський уряд
має намір приновитися до відпо-
відних клявзуль версальського
трактату. Одночасно не без співді-
лання Чемберлена відбувся в Льон-
доні великий бенкет, в якому взя-
ли участь посли консервативного
табору. Вони заповіли на початок
червня свої відвідни в Польщі,
після чого з'явилися в англійській
пресі похвали на адресу польської
державної управи, фінансової гос-
подарки і т. н. Оба ходи Чембер-
лена викликали велике здоволення
в Польщі, хоч не можна сказати,
щоби через те зникло недовіра до
англійської політики.

Та керівництво радянської політики
не хочуть себе дати випередити
„коварному Альбіонові“. З Мос-
кви летять крилаті слова про ко-
нечність порозуміння з Польщею,
про потребу співпраці з „поль-
ським селянством“.

З цього ясно, що в підготовлю-
ванні великої розправи, рішучої
боротьби за панування над світом
Польща, — на межі між Європою
й Евразією, між посередніми і бе-
посередніми силами англо-сасько-
го блоку та радянської унії все
більше стає язичком у ваги. У сві-
товім концерті вона грає ту саму
ролю, що нпр. клуб Ількова в
польському соймі. Але ця велика
гра йде виключно мирними засо-
бами при виразних тенденціях ста-
білізації, обрахована на довгий
протяг часу. Ф. ф.

Поворот Троцького.

Телеграми з останніх днів ствер-
джують понад всякий сумнів факт,
який за кулісами більшовицької по-
літики пригтовлювався вже здав-
на. Троцький вернув з неблаго-
вільного заслання на Кавказі, вер-
нув зреабілітований підком, вернув
до влади — хоча тепер для нього,
мабуть, пригтовлене досім инше
поле діяльності, як в мин. році,
коли Троцький немов обожаний те-

лень відразу з найвищого педеста-
лу слави та могутності — полетів в
порох під ударами страшної полі-
тичної анатемі і її громів. У вели-
кій московській театрі, де саме за-
кінчилися наради 3-тього конгресу
союзних рад, — появу Троцького ти-
сячі присутніх повстали бурливими
оплесками. Аклямацією вибрано
Троцького до президії конгресу,
вибраний він теж до ексекутива

(виконкому) союзиної ради, а нема
сумніву, що буде він вибраний і до
її президії, себто до того невели-
кого гурта кількох одиниць, які фак-
тично проводять тепер в Росії. По-
явилися також вістки, що Троцький
має обійняти провід в зреорганізо-
ваній Раді Праці й Оборони. А тому,
що пункт тяжести у внутрішній
більшовицькій політиці пересунувся
тепер саме на поле господарської
відбудови поруйнованого життя в
Росії і тільки про ці справи бала-
кається тепер на всесоюзному кон-
гресі і про ці справи головні пи-
шеться в більшовицькій пресі, то
поворот до влади Троцького для
нас, які приневолені так пильно
стежити за кожним відруком боль-
шевицької політики — набирав дуже
великого значіння.

Однак ми зрозуміємо справжню
суті тих подій, які розгортаються
тепер в Москві, тільки тоді, коли
слід засудити собі причини, котрі
привели до упадку Троцького —
так само, як ці причини, котрі те-
пер привели до його реабілі-
тації.

Минулорічний соромний упадок
Троцького був безпосереднім на-
слідком смерті Леніна — і тих умо-
вин, які витворилися після смерті
Леніна в лоні російської комуністи-
чної партії. В посторонніх викидів
постійно повертає хвиля думка, яка
шляхом т. зв. помірних спонук у-
тожнює внутрішню лобію розви-
тку російської революції з розви-
тком давньої французької революції.
Ба є навіть такі „соціологи“, як от
н. пр. славетний ашехпольський лі-
дер Ст. Гравські, які на підставі до-
слідку теперішності і минувшини
сидкують взагалі створити якісь
„вічні“ закони революції. Та розу-
міється, що такі спроби не дово-
лять до щіль. Бо основна ріжниця
між теперішньою російською і да-
вною французькою революцією ле-
жить в тому, що французька рево-
люція переводилася стихійно, без-
програмово, відрухово — і, так мо-
вити, апокрифним способом, тоді
як теперішня російська революція
являється просто величавою спро-
бою покерувати розвитком подій
— свідомим, обдуманим і глибоко
плановим способом.

Хто ж дав духовим і дійсним про-
відникам російської революції іде-
йну зброю для їх боротьби і праці?
Хто їх зробив такими, якими вони
є, враз з їх головами і ділами?

Відповідь на це питання звучить
марксистам в інтерпретації
Леніна. Отже не соціалізм взагалі,
чи навіть марксизм, бо ми знає-
мо, що російські еседеки вважають
себе за кращих і чистіших соці-
алістів та марксистів як більшовики,
але марксизм в такій інтерпретації,
яку йому вже задана надавав Ле-
нін. Ролі більшовицької партії в
російській революції не зрозумі-
той, хто не знає історії передвоєн-
ного російського соціалізму і діяль-
ності Леніна в ній. Ленін не вико-
нав в 1917 році як Агента з голова
Земесі не „завів керми революції“
своїми руками. Таке думати — велика
наївність. Вертаючи в літі 1917 р. в
зайльмованім вагоні зі Швайца-
рії до Петрограду, вислідаючи на
фініційському дворі в Петрограді
і відповідаючи на промову Чкайде
і Церетелі — Ленін не мав змоги, збо-
ро-

Red. czas „Dilo“ we Lwowie, Pr. 357/25.
W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej i Sąd
okręgowy kamę orzekł na wniosek Prokura-
tory przy tymże Sądzie, jako Trybunał Pre-
sowy we Lwowie, że treść artykułu, umie-
szczonego w czasopiśmie „Dilo“ Nr. 106
(10.482) z dnia 16.V. 1925. w artykułach pod
tytułem 1) „Widoczna Ukrainiekoho Parla-
mentarnego Klubu“ między słowami: a) na
Wolyni sądow... z: ukrainskich postiw, b)
zestopła 1923 r., z: wely rozpraw, c) przy
zakusynych dwetach... z: a: przedsiadyk, d)
predsiadyk sądu... z: w perszyj deś, e) we-
dzenia oborony... z: polskyj sud, f) od słow:
domu naprawy... do końca artykułu, 2) „No-
domy naprawy... w uslepie... i borom i kyszeniu
wynku“ w uslepie... do końca nastę-
pno słow: danego splewnika... do końca nastę-
pno słow: zawiera znamiona zbrodni z § 65 a)
uk w ustale pod 11. 11. 1925. 11. 11. 1925.

§ 303 uk. cod 1) b) c) d) e) f) i) występka
z art. VIII, ust. z 17.XII. 1862 Dupp. Nr. 8.
1863, pod 1) e) f) indziej, iż numer był roz-
strzonu wbrew postanowieniu § 17. usta-
wy z 17.XII. 1862 Nr. 6. 1863. Dupp. nr. 106
dokonana 15. maja 1925 konfliktat za uspra-
widliwiona i zarządził zniszczenie całego na-
kladu wydał w myśli § 493 p. k. zakaz dalszego
rozpraszania tego pisma drukowego.
Zarazem wydał nakaz odpowiedzialnemu
redaktorowi tego czasopisma, by orzeczenie
miejscze umieścił bezpłatnie w najbliższym
numerze i to na pierwszej stronie. Nieu-
konanie tego nakazu pociąga za sobą na-
stępstwa przewidziane w § 21. ust. druk.
17. grudnia 1863 Dz. p. p. Nr. 6. 1863 z.
17. grudnia 1863 Dz. p. p. Nr. 6. 1863 z.
do 40) z. p. Lwów dnia 16. maja 1925 r.
Hawel.

мудував тоді ось які програмові і тактично-політичні клічі: геть з парламентаризмом і псевдодемократією, вся влада совітам, прогнання Тимчасового Уряду, негайний мит на фронті, негайне введення соціалістичного даду внутрі Росії і міжнародна революція назавні! Чи може хто гадати, що Ленін був тоді яким революційним новиком, котрий заблистів нагло на ошіді — подібно як колись Дантон, Робесп'єр, Марс або навіть сам Наполеон? Вже одні протиставлення цих постатей викликають дивовижність попередньої думки. Ні, Ленін вчопив керму революції як дійсний вождь цієї революції вже здавна. І в пам'ятнімі дні 1917 р. Ленін вступив тільки в правне посідання становища, яке він займав давно перед тим, заки ще комуністична і приситилася могла можливість такої революції.

Ленін є тому Св. Павло. Августин і Тома з Ахвіну російської революції. А смерть цієї геніальної людини, може найбільшої, яку знає Європа 20 ст. — оставила гурт його спадкоємців і дальших однодумців такими однорідними в психіці, в світогляді, нахилах і в практиці буденного політичного життя, що про якунебудь серйозну зміну більшовизму у зв'язку зі смертю Леніна не могло бути й балаки. І не може бути. Вважали, щоби правильно розібратися в російській революційній дійсності, ми повинні постійно мати на увазі, що більшовизм не є по суті нічим іншим, тільки новітньою спробою перевести в життя певну релігійну ідею. Після ери переслідувань і підопал — так само як колись: ера повертання „вогнем і мечем“ і ера ерорації гризні різних сект між собою. Тому для декого глибокого обсерватора більшовицький догматизм і фанатизм не є жадною новою ані незвідною появою.

Перша правда, яку Ленін втовкмачив в голови своїх партійних однодумців, був принцип про безоглядну і залізну партійну дисципліну. Ленін, який попри свій феноменальний філософсько-конструктивний ум був ще також дивовижно тонким стратегом і політичним тактиком, розумів гарзед,

що божественна спроба наперекір пілому світові і самій Росії: створити соціалістичний дад на землі, може платити тільки тоді, коли сам комунізм в своїм лоні буде спонений і збитий вкупі кричущею дисципліною. Чи може командант військового відділу дозволити поодиноким членам цього свого відділу підчас наступу на ворога на критичні міркування, на індивідуалістичні нахили і холження самопас? Або з нами, або проти нас! — ось девіза воюючого комунізму. А недисципліновані одиниці зі свого гуота — так само „плід — стеньку“ і куля в лоб їм, як і ворогам комунізму. Під криком такого принципу Ленін довів більшовизм до повної побіди і при його допомозі він, діяючи на справу з історичної перспективи, — опанувала російський хаос.

В тій пілії ідеології — на химерній забаганці, блеск і амбіції однієї очевидно місця немає. Ленін займав своє містичне становище невольничого і святого вождя тільки завдяки внутрішнім прикметам свого інтелекту, завдяки своєму характерові і непорочній ідейності. Для нього — його власна особа мала другорядне значіння. Справа сама, ідея всевітньої побіди комунізму була в с'їм.

Але який-же инший в порівнянні з Леніном виходить Троцький! Як довго жив Ленін — осліплюючий блеск його зорі був такий сильний, що при нім зоря другого великого революційного дискурса Троцького була ледви видна. І розбіраючись в характері Троцького — ми можемо розуміти, як страшенно мусів боліти його факт, що він біля Леніна всеж таки... маленький собі чоловічок. Та поки жив Ленін — Троцький мусів ховати свої амбіції в кишеню. Зате він забажав виїти на Робесп'єра російської революції щойно після смерті попереднього. І в цім його бажанню лежить саме суть конфлікту, який вибух минулого року між ним і рештою більшовицьких головачів, конфлікту, який для безсумнісного добра більшовизму зліквідовано під фактичним і формальним оглядом якраз тепер.

Треба признати, що Троцький взявся був до діла незвичайно зручно. По-

бачивши, що славетна „трійця“: Каменев, Зіновєв і Сталін — праз ай всім своїм сателітами цілком не мають охоти йти під його диктаторську руку, він почав шляхом підступного кермування т. зв. партійною опозицією йти по малу до розбиття комуністичної партії на дві групи, що, очевидно, в дальшій конвенції булоб додело до розвалу більшовизму і його упадку. Поодинокі фаци цього конфлікту ще мабути в пам'яті всіх. А коли вже внутрішній міжособиця розпалювався до білого, то тоді ні одна ні друга сторона не шадла собі ні егітетиз, ні „компромітуючих“ реверанс по мити, ні, вкінці, як найгостріших погроз. Але вкінці чаша нахилилась у штерть і теперішні більшовицькі головачі пішли на Троцького з ножами. Вони цілком слушно дедукували, що потурання такій деструктивній тактиці вождя червоної армії — мусілоб скорше чи пізніше довести до катастрофи. І тому вони відразу так вдарили Троцького по голові, що останній стрімгопоп полетів на землю. Але тільки на момент. По якісь часі, сидючи в Києвогородську, Троцький прочується і — відплатився своїм ворогам. Його грубесна книга про „Рік 1917“ і про революційну науку з цього року є нічим іншим, тільки публічним обличчаваченням Зіновєва, Каменєва, Рикова і др. в — зрад комунізму! В цій книзі Троцький самопевно доказує, що в рішачючий мент перед жовтєвим переворотом один тільки він, Троцький, правильно визнавався в положенню і мав правильну тактику. Що навіть помилявся Ленін, а теперішні правовірні „ленінці“ були таки, непричтом кажучи, просто собі: соціалдарвиники, поражєнці, мимраї слабодухи і т. п. Так, що годі дивуватися, коли заатаковані противники не могли Троцькому подарувати отсеї знєвати...

З цих міркувань про минуле — полеміка перенеслася і на дві головні позиції актуальної політики дня, а саме: „Питання про можливість близької чи далекої всевітньої комуністичної революції“ та питання про ролі селян-

ства в російській революції і відношення офіційного комунізму до нього. Або, иншими словами, питання про те, чи скоро буде комуністичний переворот в світі і який він буде, та що робити зі селянством, аби його, коли вже не цілком задовольнити, то бодай укоськати і вчинити для себе нешкідливим. Одна і друга справа вирішена вже в більшовицькій політиці конкретним способом, вирішена не по лінії міркувань Троцького, а проте він, як виходить з останніх подій, погодився з цим рішенням і цілком обжитий з минулоїчких плям — в позній силі вернув до влади.

Цей факт значить, що й отні і друга сторона побачила велику шкідливість міжпартійної гонзи, та в імі вищих інтересів паоті пішла на обопільні уступки. Зіновєв, Каменєв, Сталін і н. вибачили Троцькому його минулоїчкі амбіції жаті, а Троцький перестав підважувати авторітет партійних вождів своїм полемічними підкопани. На такій середній лінії обі сторони зустрілися і, як бачимо, на минашєну вже закинутий саван забуття.

Тому ми мусимо рахуватися тепер з обновиленням більшовицьких сил, з їх великою консолідацією і розмахом. Так чи інак, — але жатя на внутрішню слабість більшовизму не приходиться. Навпаки. Він тепер сильно угуртований в Росії та очищений з недуги внутрішнього розладу. І здається, з тим більшим запалом більшовизм візьметься за діло реалізації своїх ідей, з чого, у всякому разі, не зрешєну ніколи, поки тільки йому жити.

Д-р Павло Лист.

Політичні новини.

Союзники — Гінденбургів.

Англ. мін. закл. справ Чемберлен заявив у парламенті, що союзні держави мзють намір переслати побажання Гінденбургові з нагодо його вибору на президента. Факт, що це рішення приходить трохи спізнєне вказує на те, що задержання традиційних офіційних

Д-р Оскар Грциць.

3 недавнього минулого.

(Евген Чикаленко : спогади 1861 до 1907.)

Наказом Видавничої Співки „Діло“, Львів 1925.

Сьогодні, під хвилю, коли провідним гаслом усієї визвольної національної роботи в нас є і мусить бути безумовне об'єднання всіх сил в народі, а з тим і тісний духовий зв'язок усього українського громадянства між собою, являється в нас глибоке взаємне об'єднання наших братів по нєй і по той бік Збруча просто необхідною потребою. Про те говорилося і говориться в нас узагалі дуже багато, а в останній часі заговорив про цю справу в „Українським Голосі“ д-р Андрій Чайківський в окремій передовиці, — присвяченій відношенню галицьких Українців до придніпрянських земляків і навапи — і тому я на цьому місці ширше цього питання обмірковувати не буду. Тут годиться зазначити тільки те, що коли між обома сторонами є і справді непорозуміння та деяка неохота до себе, то їх головне джерело — недостаточне знання життєвих умовин та духовості дних українських середовищ. І тому всякий твір, усяка книжка, що намагається розкрити перед нами умовини життя та культурної праці в тім анімі середовищі нашого національного життя, це в нас не тільки історичний документ, а і своєрідний акт наблизування та об'єднування осередків народу, відділених від себе ворожнечі хордовами

А таким твором видається мені передовіска книга спогадів Евгєна Чикаленка, одного з найчільніших народних діячів, яких видала Придніпрянська Україна за останні десятиліття.

Перед нами поки що тільки перша частина твору. Її змістом, — події, зв'язані з розвитком національної культурної роботи наших придніпрянських земляків під царським режимом, починаючи від 70-их років аж геть до революційної доби 1905/1917 р. Значить — історія одного чвертьстоліття наших визвольних змагань та революційних починів у добі найлютії, щої ворожнечі царського уряду до всього, що було правом та волею народу взагалі, а до українського народу зокрема й передовіска. І тільки тоді, коли усвідомимо собі що-найточніше все те нечуване пекло безконечних мук і страждань, що його царська Росія готовила з давніх давен оборонцями державної самостійності України та її святих прав на своє власне культурне життя, тільки тоді зможемо порозуміти й оцінити гідно — все важке-преважне значіння тої нашої визвольної-культурної праці, що її в першій томі своїх спогадів розмалює наш невтомний діяч і жертволюбивий патріот Чикаленко. Ми-ж мусимо привести собі на ум, що між тою пліндрованою, невольною та кученою царями Україною, за якою якої прокинувся Господи Шевченко, і тою, що в неї виростає наш автор, не така то дуже велика різниця. Правда, — горесні страхотки московського кріпацтва на нашій землі за Збручем ніби минулися. Але замість кріпань-

кого пекла настало в 70-их роках на Україні пекло царської цензури, царських заборон українського слова й української книжки, царських арештів і царських тюрем за кожний і найдрібніший прояв національного життя України. І коли Шевченко в першій половині XIX ст. мав право кликати іменем мордованих кріпаків, що горе їм, невольникам і рабам, то культурний український діяч епохи другої половини XIX ст. розмалюваної Чикаленком, міг розпочати зза жорстокого гніту, під яким доводилося працювати для народу свідомим Українцям тої доби і здійснювати великий заповіт Шевченка:

Кайдани порвіте!
Але коли ми читасмо спогади Чикаленка, себто історію тих героїських правовників духа України, що й під корингою царських цензур гримали ціле чвертьстоліття в невольничу стіну духової темряви і національної невідомості, аж добилися до ясных просторів революційних років, то бачимо, що вони — не розпачали, тільки по змозі робили своє. Робили своє діло серед найтяжчих обставин і наперекір найтяжшим перепонам, але робили його все таки і так, що згодом молодий поет Олесь міг з захопленням заспівати:

Яка краса, — відродження країни!
Так уже тільки історією самої визвольної праці на нашій землі за Збручем — твір Чикаленка цінний для кожного українського середовища саме під теперішній мент нашої визвольної боротьби. Але позатим спогади нашого діяча замітні теж надзвичайно цікавими малюнками людей, тобто — сполучених

розмалюванням придніпрянської душі і вдачі з одного, а галицької з другого боку, завдяки чому можна, читаючи Чикаленка, пізнати та порозуміти наших братів зза Збруча краще, ніж з усяких принагідних оповідань та віршів.

А це з огляду на згадану вже мною потребу взаємного зближення між нашими людьми по цей бік Збруча значна прикмета Чикаленкових спогадів.

Наш автор взагалі своїм підходом — суспільно-патріот, своєю метою зрізаною історик, а малюнком — гострозорий психолог і знавець людини, іноді боліюще пронизливий, але все справдливий і безумовно ширий. І тому всі змальовані ним події виходять не оттакими собі припадками та трафунками в вузькій колі алого життя автора, а важкими проявами на широкім ошіді національного життя-буття в межєх даної епохи. Дитинчі роки в родині Перешорак, часи першої освіти в Одесі та Єлисаветграді, університетські часи з переїздом до Києва перша праця в службі визвольної ідеї, далі часи життя під поліційним доглядом в Перешорах, діяльність для добробуту й освіти селян при допомозі популярної літератури тутже, опісляж в Кононіші, далі культурно-просвітна творчість в Києві, а вкінці праця в редакційній комісії „Громадської Думки“ й „Раді“ — все те розмалюване Чикаленком у тісній зв'язку з даним часом і даними обставинами в житті цілого народу.
